Universitatea „Dunărea de Jos” Galați
Facultatea de Istorie, Filosofie şi Teologie
Filosofie, an III

Albert Camus. *Mitul lui Sisif. Omul revoltat. Străinul*

Îndrumător ştiințific,
Conf. univ. dr. Viorel Rotilă

Autor: Alin-Răzvan Podaşcă

Galați
2016

Cuprins

Existența umană 1
Absurdul 1
Evadarea din absurd 1
Revolta 3
Străinul 4

Existența umană

Pentru Camus, ca şi pentru toți gânditorii ce pot fi încadrați în curentul existențialist, viața concretă umană, cu problemele individuale (dar generice, cu care ne confruntăm toți), este mai importantă decât orice altă preocupare cognitivă. „N-am văzut pe nimeni murind pentru argumentul ontologic. Galilei, care deținea un adevăr ştiințific de mare importanță, s-a lepădat de el cum nu se poate mai uşor de îndată ce şi-a văzut viața în primejdie. Într-un anume sens a făcut bine. Pentru acel adevăr nu merita să mori pe rug. E cu desăvârşire indiferent dacă Pământul se învârte în jurul Soarelui sau dacă Soarele se învârteşte în jurul Pământului. Mai exact, lucrul nu are nici cea mai mică însemnătate. În schimb, îi văd pe mulți oameni murind pentru că socotesc că viața nu merită să fie trăită. Îi văd pe alții lăsându-se, în chip paradoxal, uciși pentru ideile sau iluziile pe care le oferă o rațiune de a trăi [...]. Consider deci că întrebarea care cere cel mai grabnic răspuns este aceea de a şti dacă viața are sau nu un sens."[1] Probleme esențiale sunt doar acelea „care implică riscul morții sau care amplifică în om pasiunea de a trăi".

Absurdul

Sentimentul absurdului este acela pe care omul îl simte atunci când dorința sa nemăsurată de claritate şi de ordine se izbeşte de lipsa de raționalitate a lumii[2], căci un mobil important care stă la baza existenței noastre cotidiene este obişnuința[3]. Sentimentul apare spontan, oricând şi oriunde[4]. Textul camusian analizează modul în care absurdul îşi face simțită prezența în diferite sfere ale realului. Astfel, realizarea de către om a faptului că vom muri poate provoca conştientizarea absurdului. Facticitatea lucrurilor este un alt motiv ce ne poate determina sentimentul de absurd. Ceilalți oameni, prin gesturile lor încărcate de convenționalism şi de rutină, pot declanşa starea ce constituie tema eseului. Şi arta ne poate ajuta să înțelegem absurdul, iar Camus dedică o bună parte a eseului analizei unor romane în care întâlneşte conştientizarea absurdului şi diferite moduri (toate respinse de el) de a trece peste această experiență. Deşi contemporaneitatea este marcată de „sensibilitatea absurdului", o „filosofie a absurdului" nu există, iar Camus consideră că el este cel chemat să o compună.

Evadarea din absurd

Lumea însă încearcă să fugă din calea acestui sentiment, iar cea mai populară modalitate de evadare este cea *raționalistă*[5]. Adepții acesteia consideră că lumea poate fi înțeleasă cu ajutorul intelectului uman şi, de asemenea, că ea poate fi îmbunătățită, pentru a ne face viața mai uşoară. În nici un caz Camus nu are o perspectivă „strâmtă" atunci când foloseşte termenul de „raționalist", neînțelegând prin acesta doar ceea ce tradiția filosofică a înregistrat ca fiind raționaliști: Descartes, Spinoza, Leibniz etc. Pentru un raționalist, toate aspectele lumii sunt explicate. Chiar şi cei care aderă la o ideologie politică extremistă (precum comunismul, nazismul) sunt raționaliști, întrucât întreaga lor perspectivă asupra lumii este influențată de doctrina la care aderă.

O altă metodă de fugă din fața absurdului este *existențialismul,* autori precum Kierkegaard, Dostoievski, (precursori, de fapt, ai existențialismului), Jaspers, Heidegger, Şestov. Şi aceşti gânditori au observat că legătura dintre om şi lume este absurdă, dar ei au realizat un „salt", fugind astfel din fața a ceea ce realizaseră. Husserl a adoptat aceeaşi strategie. Deşi consideră că, odată cu primul existențialist (sau un precursor al acestui curent), Kierkegaard, se face un avans față de vechea speculație filosofică, crede, în acelaşi timp, că şi cei pe care-i aminteşte îşi au

[1] A. Camus, *Mitul lui Sisif*, în A. Camus, *Fața şi reversul. Nunta. Mitul lui Sisif. Omul revoltat. Vara.*, Editura RAO, 2013, pp. 137-138.
[2] *Ibidem.*, p. 155.
[3] *Ibidem.*, p. 138.
[4] *Ibidem.*, p. 145.
[5] G. B., Sadler, *Existentialism: Albert Camus, The Myth of Sisyphus (part 1)*, f.l., 2012, găsit în: https://www.youtube.com/watch?v=_js06RG0n3c (13.10.2016).

păcatele lor. Descoperă absurdul, însă nu rămân până la capăt cu conştiința trează asupra existenței acestuia. Nu urmăresc consecințele până la capăt.

Sinuciderea ar fi tot o formă de a evada din fața absurdului, întrucât acesta presupune ambii termeni ai relației (omul, în căutare de raționalitate şi ordine, lumea, irațională), iar actul ultim ar fi tocmai suprimarea unuia dintre aceştia. Fugă din fața absurdului (a realității) se poate găsi şi la acei artişti care fie reneagă lumea total, construind ceva pur imaginar (pictorii cubişti, scriitorii de romane fantastice etc.), fie la aceia care o îmbrățişează în totalitate (romancierii americani ai anilor '30-'40 ş.a.), deşi nici aceştia nu se pot despărți în totalitate de real[1]. Toți artiştii caută unitate în real, numai că cei pe care i-am explicat mai sus nu ştiu cum s-o găsească. Arta cu adevărat mare nu refuză nimic din real, însă îi adaugă ceva care îl transfigurează, acel ceva trebuind să fie continuu şi proporțional în întreaga creație. Acel ceva este numit de Camus *stil*[2].

Trebuie însă să „luptăm" cu absurdul, confruntare ce presupune lipsă totală de speranță (ceea ce nu are legătură cu disperarea), refuzul continuu (care nu trebuie confundat cu renunțarea) şi insatisfacția conştientă[3]. Gânditori precum Kierkegaard sau Şestov au refuzat această luptă, postulând o realitate eternă (şi transcendentă pentru unii), care să-i scape de chinul de-a suporta singuri absurdul, realizând ceea ce Camus numeşte un „salt"[4] sau „sinucidere filosofică"[5]. „Saltul" poate fi religios sau nu.

Soluția viabilă pe care o poate lua omul în fața absurdului este *revolta*, opusă atât „sinuciderii filosofice" cât şi sinuciderii propriu-zise, prin care omul *sfidează* absurdul ce îl izbeşte în față[6]. Nu putem înțelege conceptul de libertate în sine, ci doar putem experimenta propria noastră libertate. Mai ales libertatea de acțiune este exaltată de Camus[7].

Omul absurd, acela care a devenit conştient de absurd şi care nici nu se sinucide filosofic, nici propriu-zis, trăieşte fiecare clipă prezentă cu pasiune, dorind să prelungească viața cât mai mult, cu toate că şi tocmai din cauză că este absurdă[8]. Experiența trebuie evaluată în funcție de factorul *cantității*, iar nu a calității, contând varietatea trăirilor şi neputându-se stabili o ierarhie între acestea. S-a observat[9], pe bună dreptate, că această opinie contravine caracterului lui Camus, care a fost foarte angajat în chestiunile politice şi sociale ale timpului, dând dovadă de pacifism şi compasiune.

Arta nu este o scăpare din absurd, fiind ea însăşi un fenomen absurd. Ea ne pune însă față în față cu un altul, astfel că noi putem să ne dăm seama că şi acela trece prin aceleaşi chinuri prin care trecem şi noi[10]. Diferență dintre filosofie şi artă nu există, în esență[11]. În opera de artă, care este „triumful cărnii", inteligența nu trebuie să joace decât un rol ordonator. În artă, experiența concretă şi momentană este prezentată, neîncercându-se nici conferirea unui sens adânc şi nici sintetizarea unei întregi vieți[12]. Creatorul de artă trebuie să rămână însă conştient de gratuitatea creației sale, să nu adauge în ea nimic ce ar putea oferi omului speranță, acest sentiment fiind, negreşit, iluzoriu[13].

---

[1] A. Camus, *Omul revoltat*, în *Fața şi reversul. Nunta. Mitul lui Sisif. Omul revoltat. Vara.*, Editura RAO, 2013, pp. 612-613.
[2] *Ibidem.*, p. 614-[617].
[3] A. Camus, *Mitul lui Sisif*, în op. cit., p. 166.
[4] *Ibidem.*, p. 167 *ff.*
[5] *Ibidem.*, p. 175.
[6] *Ibidem.*, p. 188.
[7] *Ibidem.*, p. 190.
[8] *Ibidem.*, p. 197.
[9] G.B. Sadler, *Existentialism: Albert Camus,The Myth of Sisyphus (part 3 and end)*, f.l., 2012, găsit în: https://www.youtube.com/watch?v=xsWU68r-VjI (15.10.2016).
[10] A. Camus, *Mitul lui Sisif*, în op. cit., p. 235.
[11] *Ibidem.*, p. 236.
[12] *Ibidem.*, p. 237.
[13] *Ibidem.*, p. 241.

Absurdul este punct de plecare iar nu ca punct de sosire, care ar culmina în „saltul" atât de criticat pe care-l adoptă alți gânditori sau în sinucidere[1]. Trăirea absurdului este o emoție și, precum orice emoție, ea este trecătoare, omul neputând și netrebuind să clădească reguli de viață pornind de la această senzație[2].

Revolta

Revolta presupune existența unei limite care nu permiți să fie trecută și credința că tu însuți ai un drept în a cere respectiva limitare[3]. Acest proces se înfăptuieşte în numele unei valori pe care omul, deşi o simte confuză (precum totul în lume), simte că este mai presus de sine şi că este comună tuturor oamenilor. Această valoare este perenă şi inerentă naturii umane (Camus crede într-o natură umană), însă nu este atinsă niciodată[4].

Revolta nu este egoistă, iar ea se poate naşte nu numai din propria ta oprimare, ci şi atunci când vezi că o altă persoană este oprimată. „Solidaritatea umană este metafizică"[5], iar orice revoltă ce s-ar întoarce asupra acestei comuniuni nu este de fapt o revoltă[6]. Camus spune: „mă revolt, deci existăm"[7]. Aceasta se naşte doar în societățile în care „o egalitate teoretică ascunde mari inegalități de fapt", adică în societatea occidentală, fiind puțin probabil în societățile marcate de inegalități extreme (regimul castelor hinduse) sau în acelea în care egalitatea este absolută (anumite societăți primitive)[8].

„Revolta metafizică (ce apare la finalul secolului XVIII[9]) e mişcarea prin care un om se ridică împotriva condiției sale şi a întregii creații. Ea e metafizică deoarece contestă finalitatea omului şi a creației."[10] Revolta metafizică urmăreşte să înlăture imperiul lui Dumnezeu în favoarea instaurării imperiului oamenilor[11]. Ea presupune un Dumnezeu personal care să fie ținut responsabil pentru condiția umană, căci orice revoltă este revoltă împotriva cuiva[12]. Revolta este împotriva a tot ceea ce este disonant în univers, fiind o „interminabilă revendicare a unității", iar ea trebuie să fie continuă, să ne menținem în această stare, iar nu să alunecăm către „confortul tiraniei sau al slugărniciei"[13].

Revoluția nu este acelaşi lucru cu revolta, căci prima are obiective precise, subsumate scopului de a înlocui o guvernare cu alta, şi este determinată istoric, fiind criticată de Camus: revoluția franceză, revoluția bolşevică etc. Revolta este gratuită, este împotriva condiției umane în general. Revoluția presupune plasticitatea naturii umane şi tratarea acesteia ca forță istorică, deci ca lucru, pe când revolta este tocmai împotriva tratării umane ca lucru, căci condiția acestuia oricum este oarbă şi irațională[14].

Revolta neagă o parte a existenței umane în favoarea alteia, pe care o exaltă, pe când revoluția vrea doar să reducă omul la starea de lucru. Revolta tinde spre unitate, pe când revoluția spre totalitate, prima presupune sincronizarea energiilor umane de bună-voie, pe când cea de-a doua tinde spre această sincronizare prin forță[15].

În artă revolta se poate analiza în stare pură, înafara istoriei, în totala sa gratuitate. Putem observa din acest demers şi faptul că revoluția este total opusă artei, căci fiecare reformator

---

[1] A. Camus, *Omul revoltat,* în op. cit., p. 293.
[2] *Ibidem.*, pp. 294-295.
[3] *Ibidem.*, p. 299.
[4] *Ibidem.*, p. 302.
[5] *Ibidem.*, p. 303.
[6] *Ibidem.*, p. 309.
[7] *Ibidem.*, p. 310.
[8] *Ibidem.*, p. 307.
[9] *Ibidem.*, p. 317.
[10] *Ibidem.*, p. 311.
[11] *Ibidem.*, p. 316.
[12] *Ibidem.*, p. 319.
[13] *Ibidem.*, p. 406-407.
[14] *Ibidem.*, p. 587.
[15] *Ibidem.*, p. 588-589.

ancorat în istorie a încercat să o elimine sau să o mistifice: Platon, Rousseau, Saint-Just, Saint-Simon, Pisarev, Marx ş.a.[1]

Revolta nu se poate niciodată concilia cu crima. Crima, în timpul lui Camus, este realizată preponderent cu premeditare, logic, având drept „justificare" filosofia, un sistem, nefiind o pură infracțiune realizată din pasiune[2]. Sentimentul absurdului, din fața căruia Camus spusese în *Mitul lui Sisif* că nu trebuie să evadăm, face crima cel puțin indiferentă pentru majoritatea oamenilor care conştientizează condiția umană[3]. Însă viața este „singurul bun necesar", căci ea face posibilă continuarea sfidării absurdului[4]. Solidaritatea afirmată prin revoltă se opune oprimării semenului, minciunii, violenței şi a oricărei fapte care neagă acea asemănare între oameni care este afirmată de atitudinea revoltată. Între oamenii absurzi trebuie să existe un dialog liber şi onest. Revolta afirmă că libertatea fiecăruia dintre noi se opreşte acolo unde întâlneşte libertatea unei alte ființe umane[5].

Străinul

S-a exprimat opinia cum că *Străinul* ar fi un *thought experiment*, pentru a vedea cum un om care acceptă absurdul, aşa cum era imaginat de Camus în eseul *Mitul lui Sisif*, s-ar descurca în ciocnirea cu realitatea[6]. Personajul principal al romanului este un tânăr apatic, un francez din Algeria (un *pied-noir*), Mersault. Cu toate că acțiunea operei are loc într-un timp în care locul natal al lui Camus era în război civil, acest fapt nu figurează deloc în *Străinul*. Narațiunea este relatată la persoana I, prezentând, cel puțin în partea I, întâmplări obişnuite, fără vreun dramatism.

La sfârşitul primei părți, protagonistul va comite o crimă fără sens, un act gratuit, cum l-ar fi numit Gide şi precum îşi imagina André Breton. Odată ajuns în închisoare pentru fapta sa, Mersault îşi va schimba atitudinea față de viață, dar nu în sensul că va acționa pentru modificarea realității exterioare lui, ci în sensul că va începe să reflecteze la propria existență. Dar chiar şi această schimbare nu o vom vedea decât abia la sfârşitul cărții. În jumătatea de început a romanului, actantul este total nereflectiv asupra întâmplărilor prin care trece, nereflectând, ci doar trăind. Pur şi simplu relatează zile din viața sa şi ce anume lucruri obişnuite a făcut, neoferind (decât în foarte rare ocazii), descrieri mai poetice. Astfel de întâmplări sunt mersul la cinematograf, discuția cu vecinii, mâncatul etc.

Aproape pe întreg parcursul lucrării nu apar decât foarte rar gânduri ale lui Mersault, ci doar descrieri. Dar chiar şi acele acte de conştiință care apar sunt complet neoriginale, precum „Ce obişnuia mama să zică?". Acțiunea începe cu anunțul moartei mamei protagonistului şi deşi ne-am aştepta ca acesta să fie afectat de veste, el nici măcar nu-şi poate aminti dacă telegrama prin care i se aduce la veste acest fapt era din ziua în care o citea în roman, sau dacă nu cumva venise cu o zi înainte.

Îi cere angajatorului său o zi liberă, pentru a merge să-şi îngroape părintele şi se scuză nelalocul lui pentru că trebuie să ceară acest lucru. Îşi dă seama că nu îi simte lipsa şi din relatările sale aflăm că aceasta fusese dusă la un azil de bătrâni, din sudul Algerului. Ajuns la stabilimentul în care-şi dusese veacul mama sa, nu este deloc afectat de moartea în sine, ci doar se întreabă dacă nu ar trebui să facă anumite gesturi care să denote asta. Hotărăşte să nu le facă, astfel că nu doreşte să vadă cadavrul moartei, comandă cafea cu lapte şi fumează. Atunci când sicriul este dus spre groapă, este mult mai supărat de căldură şi de muşte decât din cauza evenimentului.

---

[1] A. Camus, *Omul revoltat*, în op. cit., p. 593.
[2] *Ibidem.*, p. 287.
[3] *Ibidem.*, p. 289.
[4] *Ibidem.*, p. 291.
[5] *Ibidem.*, p. 632-633.
[6] R.C. Solomon, *Albert Camus – The Stranger. Part I*, în *No Excuses. Existentialism and the Meaning of Life*, The Great Courses, Chantilly (Virginia), 2000, 00:00-01:00.

Nu are emoții sau vreun simț al binelui şi răului. Are doi vecini cu un caracter nu prea pozitiv. Unul dintre ei, Solomono, este un bătrân ce are un câine râios pe care-l bate încontinuu. Protagonistul nu simte repulsie față de modul cum vecinul îşi tratează animalul de companie. Un al doilea vecin, Raymond, este chiar mai rău, fiind un proxenet şi o persoană ce are legături cu lumea interlopă. Cu amanta sa, o arăboaică, se comportă execrabil. Într-una din primele scene din roman, îşi bate iubita foarte dur, iubită ce se-ntorse-se la Raymond tocmai din cauza unei scrisori pe care protagonistul o ticluise. Mersault asistă la scenă, dar nu intervine în nici un fel şi nu arată vreo indicație, măcar interioară, de dezgust moral. Nici nu vrea să-i cheme pe polițişti din simplul motiv că-i displac oamenii ce practică această profesie.

Nu are pic de ambiție. Deşi lucrează la un birou din Alger şi i se oferă de către şeful său un post în Paris, lucru după care ar râvni oricine situat în poziția sa, el nu acceptă propunerea. Munca la birou şi-o face bine, nici rău, dar nici excelent, ci mediocru. La întrebarea iubitei sale, Maria, „mă iubeşti?", Mersault întâi remarcă cu privire la caracterul caraghios al întrebării, iar apoi răspunde că „nu". La o altă întrebare, dacă vrea să se căsătorească cu Maria, protagonistul se lasă în voia sorții, spunând că dacă prietena sa doreşte acest lucru, atunci or s-o facă, deşi el n-o dorește. Naratorul personaj nu-i tratează pe ceilalți ca pe oameni, cu propriile aşteptări de la viață şi cu propriile idei, ci ca pe obiecte, aceştia fiind „dați" pentru el.

O trăsătură dominantă a acestei personalități este aceea că el nu opune rezistență impulsurilor ce vin din afară, de la ceilalți oameni. Am spus deja că atunci când Maria îl întreabă dacă vor să se căsătorească, el acceptă doar pentru că asta ar satisface-o pe fată, iar nu pentru că ar avea vreo semnificație gestul şi pentru el. De asemenea, atunci când Raymond îl întreabă dacă vor să fie prieteni, răspunde că „da", deşi vecinul său îşi arătase caracterul urât.

La sfârşitul primei etape a romanului, Mersault ucide un arab care îl înjunghiase puțin mai devreme pe Raymond. În cadrul scenei actantul, ca de obicei, nu reflectează la actele sale sau la întâmplările exterioare importante în acel context (arabul cu cuțitul, faptul că el, Mersault, avea un pistol în mână), ci se gândeşte doar la cât de cald este. Este arestat, dar nu prezintă emoții nici acum, precum regretul sau vina. Nu înțelege ce i se întâmplă, de ce i se răpeşte libertatea, dar când aude răspunsul unui gardian, conform căruia aceasta făcea parte din pedeapsă, o acceptă resemnat, fără a căuta să reflecteze la motivul pentru care este pedepsit, adică la fapta sa. Doar ulterior, când i se aduce în raza atenției de mai multe ori faptul că este un ucigaş şi de către mai multe persoane, asimilează cu adevărat şi el această informație.

El nu se gândeşte la consecințele actelor sale, ci trăieşte în prezent. Astfel, atunci când iubita sa îl întreabă dacă doreşte să se căsătorească, el nu cugetă la ce ar însemna asta pentru viitorul său. Nici când săvârşeşte crima nu stă să discearnă ce ar putea să pățească după aceea, ca retribuție din partea societății. Nici atunci când îşi pune pistolul în buzunar, la plajă, nu stă să reflecteze la faptul că este până la urmă o armă de foc ceea ce are el în mână. În paginile premergătoare scenei cu omorul, nu se simte în narațiune vreo tulburare, anxietate, frică şi nici regrete în ceea ce priveşte omorul. Totuşi, observăm că protagonistul simte puternic senzațiile corporale. Este sensibil la căldura soarelui, la răceala apei oceanului, mirosul de apă sărată pe care părul prietenei sale îl lasă îmbibat în pernă, gustul de cafea etc. S-a observat că legătura dintre gândire şi emoție este foarte strânsă în roman, cei fără cogitație fiind şi fără o viață emotivă demnă de luat în seamă[1].

Apatia se relevă şi în timpul procesului, când avocatul îi interzice să se apere, să intervină: „eram uneori tentat să intervin şi avocatul îmi spunea atunci: «Taci din gură, e mai bine pentru cauza dumitale». Într-un fel, cauza mea părea să fie tratată în afara mea. Totul se desfăşura fără intervenția mea. Soarta mea se hotăra fără să mi se ceară părerea. Din când în când, îmi venea să întrerup pe toată lumea şi să spun: «Totuşi, cine e acuzatul? E important să fii acuzatul. Şi eu am ceva de spus!» Dar gândindu-mă bine, n-aveam nimic de spus."[2] Remarcând asupra felului cum avocatul spune „eu" referindu-se la Mersault, în timpul pledoariei, naratorul afirmă: „m-am

[1] R. Solomon, *Camus – The Stranger. Part I, op. cit.*, 20:00-22:00.
[2] A. Camus, Străinul, în *Străinul. Ciuma. Căderea. Exilul şi împărăția*, Ed. RAO, 2013, p. 81.

gândit că în felul acesta mă îndepărta şi mai mult de fapta mea, mă reducea la zero şi, într-un anume sens, mi se substituia”[1]. Observăm că în acest al doilea moment Mersault este mai deranjat de faptul că nu ia parte efectiv la propriu-i proces. Nu mai este la fel de pasiv ca în primul caz citat, când afirma că „nu are nimic de spus”.

În închisoare, odată lipsit de senzații, Mersault se mulțumeşte, precum sfătuia şi Epicur, cu amintirea camerei sale: „am terminat definitiv cu plictiseala din momentul în care am învățat să-mi amintesc. Începeam uneori să mă gândesc la camera mea şi, în închipuire, plecam dintr-un colț ca să ajung din nou la el, enumerând în minte tot ce se găsea în drumul meu. La început, terminam repede. Dar de fiecare dată când o luam de la cap, dura ceva mai mult. Fiindcă îmi aminteam de fiecare mobilă şi, pentru fiecare mobilă, de fiecare obiect care se afla pe ea şi, pentru fiecare obiect, de toate detaliile înseşi, şi pentru detaliile înseşi, o incrustație, o crăpătură sau o margine ştirbită, de culoarea sau de consistența lor. În acelaşi timp, încercam să nu pierd şirul inventarului meu, să fac o enumerare completă. Aşa încât, după câteva săptămâni, puteam să petrec ore întregi numai înşirând ceea ce se găsea în camera mea. Astfel, cu cât mă gândeam mai mult, cu atât lucruri neglijate şi uitate îmi veneau în minte. Am înțeles atunci că un om care n-ar fi trăit decât o singură zi ar putea, fără greutate, să trăiască o sută de ani în închisoare. Ar avea destule amintiri ca să nu se plictisească.”[2] Viața, în aspectul ei corporal, este importantă, ori cum o fi ea, astfel încât naratorul afirmă, la un moment dat, că „până la urmă te obişnuieşti cu toate”[3].

În ceea ce priveşte crima, Mersault se duce la plajă cu Raymond. Acesta din urmă este înjunghiat în braț de către fratele arăboaicei pe care a maltratat-o la începutul textului. Pistolul vecinului protagonistului ajunge în mâna personajului principal. Deşi era periculos să se plimbe pe plajă singur, după ce tocmai se întâmplase, Mersault o face şi se întâlneşte cu acelaşi arab, care scoate şi-i arată un cuțit. Se plânge de căldura soarelui şi de modul cum lumina reflectată de pe lama cuțitului îi rănea ochii, necomentând asupra periculozității situației în care se afla.

Şi în descrierea detunării pistolului nu se vorbeşte despre modul cum Mersault a apăsat pe trăgaci, ci despre cum acesta a cedat. Remarcă cum patul armei se izbeşte de palma sa, în timp ce glontele intră în cel ce avea cuțitul. Totul se prezintă ca şi cum acțiunea de împuşcare nu ar avea un agent care să o realizeze. Imediat după prima emitere a unui glonț, este descris modul în care Mersault şterge transpirația ce se acumulase pe fruntea sa şi cum, fără rost, mai descarcă patru gloanțe în corpul celui răpus.

S-a mai comentat cum Camus nu prezintă realist consecințele ce ar decurge din faptul împuşcării unui arab de către un francez. Rezultatul este de asemenea incredibil, căci Mersault chiar ajunge să fie condamnat la moarte doar pentru că omorâse un arab într-o colonie franceză. Mai mult, se putea foarte bine invoca auto-apărarea de către Mersault sau de către avocatul său, căci în definitiv ucisul avea un cuțit, îi dăduse de înțeles naratorului că s-ar putea să-i simtă lama şi îl şi înjunghiase anterior pe Raymond. Protagonistul putea în mod credibil să pună pe seama fricii actul său, iar cel puțin sancțiunea ar fi fost mult diminuată, dacă nu chiar înlăturată cu totul.

Dar nu se poate explica astfel romanul, căci se ştie că Camus era foarte interesat de problema algeriană. S-a realizat, de către acelaşi interpret citat şi până acum (Robert Solomon), analogia procesului din *Străinul* cu cel din *Procesul* lui Kafka. Deşi s-a dat acestui din urmă text şi interpretarea conform căreia ar fi o parodie la adresa sistemului judiciar ceh, ineficient şi nedrept, asta nu este nici pe departe singurul înțeles ce s-a dat procedurii judiciare şi romanului kafkian în întregul lui. Unul dintre sensurile ce s-ar putea atribui romanului este că chiar şi aceia dintre noi care par nevinovați dintr-un anumit punct devedere, sunt poate din multe altele profund vinovate[4]. Şi Mersault remarcă în prima parte a romanului că în orice act există puțină vinovăție.

---

[1] A. Camus, Străinul, *op. cit.*, p. 85.
[2] *Ibidem.*, pp. 66-67.
[3] *Ibidem.*, p. 65.
[4] R. Solomon, *Camus – The Stranger. Part I, op. cit.*, 26:00 şi urm.

În cadrul judecății de fapt se pune la analiză întreaga existență a protagonistului. Procesul are rolul de a-l face pe Mersault să se simtă vinovat, să aibă emoții şi simțire etică[1]. Tot Robert Solomon descoperă în carte contrastul dintre experiența trăită şi activitatea reflectivă a minții. Covârşitoarea majoritate a romanului prezintă primul registru al existenței umane, naratorul pur şi simplu înregistrând ceea ce experimentează prin simțuri. Cu excepția unor mici pasaje în care se poate vorbi de reflecție, Mersault nu analizează ceea ce trăieşte senzorial sau realitățile sale psihice[2].

Camus se întoarce în această carte (şi în întreaga sa creație) împotriva primatului gândirii pe care îl postulau filosofii, arătând că şi viața trăită, experiența pură, are valoare. Raționalitatea are însă nevoie de gândire, iar nu doar de o una superficială, ce ar viza acțiuni ce se impun a fi realizate de către noi în viitorul foarte apropiat, aşa cum realizează protagonistul. Se impune o reflectare asupra existenței în întregul său, a vieții tale şi a raportului acesteia cu lumea exterioară, mai ales cu cea intersubiectivă (relațiile cu alte persoane, cu instituțiile sociale etc.). În prima jumătate a *Străinului*, Mersault nu are această componentă cogitativă, ci doar pe cealaltă, senzorială, iar fără una dintre ele omul nu este complet. De multe ori Camus şi-a exprimat admirația față de idealul grecesc de ființă umană echilibrată, perfect desăvârşită în toate direcțiile[3].

Raționalitatea implică şi capacitatea noastră de a prevedea consecințele a ceea ce facem. După cum am mai spus, Mersault nu se gândeşte la consecințele acțiunilor sale. Gândirea implică de asemenea aderarea la standardele şi normele morale, dar nu şi la cele convenționale ale societății, care sunt pur formale (exemplu: cum să-ți pui cravata), cărora Camus li se opune. De aceea, nu putem spune că protagonistul a făcut rău când nu a prezentat fățarnic durere nestăpânită în fața cadavrului mamei sale. Dar Mersault nu a dat importanță nici standardelor autentice, morale cu adevărat, căci altfel nu s-ar mai fi asociat cu o persoană precum Raymond şi nici nu l-ar mai fi ucis pe arab[4].

De-a lungul istoriei filosofiei s-a postulat şi opoziția dintre emoții şi rațiune. Dar şi manifestările afective ale noastre presupun concepte, sunt dependente de limbaj. Acest lucru este observat de La Rouchefoucauld când spune că nu ne-am îndrăgosti dacă nu am fi auzit niciodată acest cuvânt, precum şi de Nietzsche, care sparge bariera tradițională ce despărțea afectul de cogitație, arătând că acestea sunt puternic întrepătrunse. Emoțiile pot fi intenționale, despre un anume aspect al lumii (iubim sau urâm pe cineva sau ceva), dar şi neintenționale, precum este cazul anxietății. Dar şi raționalitatea este legată de emoții, căci denumim actul lui Mersault de a ucide irațional doar raportat la anumite valori morale care fac parte din cultura noastră[5].

Emoțiile tind uneori a nu fi reflective, noi avându-le, dar atunci când se întâmplă acest lucru nereflectând la ele, sau poate chiar negându-le existența, ca atunci când nu vrem să recunoaştem că suntem geloşi pe cineva. Sunt momente, pe de altă parte, când prin rațiune putem să scăpăm de o emoție, arătându-i totala detaşare de elementul cultural-social al conştiinței noastre. Multe dintre emoții sunt despre propria persoană. Astfel este cazul cu remuşcările, cu ruşinea, cu mândria etc. Unele sunt comparative[6].

De asemenea, tot în istoria filosofiei s-a negat legătura dintre corp şi viața minții (atât emoțiile, cât şi gândirea), pe când Camus se raliază la gânditorii modernității, precum Schopenhaeur sau Nietzsche, care acceptă maxima ce s-ar putea aplica şi culturii greceşti: „minte sănătoasă într-un corp sănătos". Relatând prima convorbire cu avocatul său, Mersault spune: „i-am explicat că eram astfel făcut, nevoile fizice îmi stinghereau adesea sentimentele". Pentru Camus, filosofia este legată de viața concretă, trăită, şi tocmai de aceea îşi exprimă ideile în

[1] R. Solomon, *Camus – The Stranger. Part I,* 29:00-30:00.
[2] R. Solomon, *Camus – The Stranger. Part II*, în *No Excuses. Existentialism and the Meaning of Life*, The Great Courses, Chantilly (Virginia), 2000, 00:00-06:00 şi urm.
[3] *Ibidem.,* 02:00-06:00.
[4] *Ibidem.*, 06:00-08:00.
[5] *Ibidem.*, 08:00-10:00.
[6] *Ibidem.,* 09:00-13:00.

romane şi în eseuri, formă mai riguroasă, dar, în fond, profund literară. Înafară de acest aspect, consideră că măreția unei filosofii este dată de măreția filosofului, a exemplului care este viața sa[1]. Este imposibilă analizarea naturii umane detaşată de lume sau a lumii fără a lua în considerare omul. Pentru Camus, ca şi pentru alți existențialişti, o caracteristică esențială a existenței noastre este că ea se desfăşoară şi este legată de lume.

Dacă prima parte a cărții este, precum am mai spus, legată de experiență, de trăit, în a doua Mersault este obligat să gândească. Dacă o persoană „obişnuită" s-ar gândi cât este închis la amintirile sale, la ideile sale, adică ar reflecta, în cel mai general şi cuprinzător sens al termenului, protagonistul nu a fost deloc obişnuit cu asta. Dar acum el este încarcerat „împreună" cu gândurile sale, iar dacă înainte putea să se lase prins de mersul liniştit şi plin de senzorial al vieții de zi cu zi, acum această salvare i-a fost anulată. Primele lucruri la care el „se gândeşte" este tot la plăcerile trupeşti ce îi erau aşa de dragi în timpul cât era liber. Se gândeşte, în primul rând, la Maria[2], apoi la țigări.

În timpul procesului actantul este obligat să realizeze că el nu are o singură „față", cea pe care şi-o cunoaşte şi pe care o observă chiar el, în viața sa de zi cu zi, în senzațiile pe care le simte şi în ceea ce gândeşte uneori, sporadic şi nesemnificativ. O altă „față" a sa este aceea creată de alții, formată din părerile lor despre el. Este ceea ce Sartre numeşte ființă-pentru-alții. Realizarea acestei a doua persoane care este el îl face să se întoarcă şi să se analizeze, să se definească uneori în termenii pe care ceilalți îl întrebuințează pentru a-l defini. De exemplu, de abia după ce observă că ceilalți îl consideră un ucigaş îşi dă şi el seama că într-adevăr este un ucigaş. Toate rolurile pe care le avea le-a ignorat: nu s-a considerat cu adevărat fiul mamei sale; nu s-a considerat ca angajat, ca profesionist în ceva; partenerul lui Maria; ca un *pied-noir*[3].

R. Solomon a atras atenția asupra celor două semnificații pe care le poate lua termenul „a reflecta" şi care se întrepătrund în această creație. Pe de o parte, există sensul de a gândi, a avea idei, iar pe de altă parte, există sensul literal, acela de a se oglindi. Oglindirea personalității noastre se face în ceilalți, adică noi ne dăm seama de cum suntem şi suntem stimulați a ne gândi la acest lucru (a reflecta în primul sens) atunci când vedem cum ne percep ceilalți. Încă de la Hegel se spusese că sinele nostru se formează abia atunci când observăm cum ceilalți ne percep, iar în proces Mersault este obligat de a-şi forma sinele, căci toți sunt acolo să-l judece, iar nu doar pentru faptul că a ucis un arab, ci îi judecă toată viața[4].

Astfel, protagonistul înțelege că este vinovat pentru că nu i-a arătat mai multă afecțiune mamei sale de abia atunci când îşi dă seama că şi ceilalți oameni îl cred vinovat: „sosind, portarul s-a uitat la mine şi şi-a ferit privirea. A răspuns la întrebările care i se puneau. A spus că nu voisem s-o văd pe mama, că fumasem, că dormisem şi că băusem cafea cu lapte. Am simțit atunci ceva care revolta toată sala şi, pentru prima oară, am înțeles că sunt vinovat."[5] De asemenea, realizează că prietenia cu Raymond şi toate acțiunile pe care le-a făcut la cererea acestuia sunt greşite tot în acelaşi mod: „procurorul l-a întrebat atunci cum se face că scrisoarea care era la originea dramei fusese scrisă de mine. Raymond a răspuns că era o întâmplare. Procurorul a replicat că întâmplarea avea prea multe păcate pe conştiință în această istorie. El a vrut să ştie dacă din întâmplare nu intervenisem când Raymond o pălmuise pe amanta lui, din întâmplare îi servisem de martor la comisariat, dacă tot din întâmplare declarațiile mele cu ocazia acestei mărturii se dovediseră a fi de pură complezență. În încheiere, l-a întrebat pe Raymond care sunt mijloacele lui de existență şi, cum acesta din urmă răspundea: «Magaziner», procurorul general a declarat juraților că e de notorietate faptul că martorul exercita profesiunea de peşte. Eu eram complicele şi prietenul lui."[6]

---

[1] A. Camus, *Carnete*, RAO International Publishing Company, Bucureşti, 2002, p. 31.
[2] R. Solomon, *Camus – The Stranger. Part II*, *op. cit.*, 13:00-15:00.
[3] *Ibidem.*, 16:00-18:00.
[4] *Ibidem.*, 18:00-23:00.
[5] A. Camus, *Străinul*, *op. cit.*, p. 75.
[6] *Ibidem.*, p. 79.

Procurorul aduce mereu în discuție şi cu vehemență faptul că naratorul nu plânsese la înmormântarea părintelui său. Imediat după cazul lui Mersault urma un caz de paricid, iar reprezentantul statului afirmă chiar că progatonistul se face vinovat şi de acea faptă. Procesul nu este decât un mijloc literar de a-l face pe Mersault să reflecteze asupra propriului sine, pentru că analizat individual, cazul său este judecat în mod nedrept. În prima parte a cărții se poate spune că Mersault este inocent în sensul biblic, pentru că el nu a ajuns măcar să cunoască ce este binele şi răul, nereflectând la ele. De asemenea, pe întreg parcursul procesului personajul nu ajunge niciodată să aprecieze cu adevărat semnificația morală a ceea ce a făcut. Este doar deranjat de faptul că nu mai poate să ducă viața pe care se obişnuise să o ducă şi este pe de o parte confuz, pentru că-i vede pe ceilalți catalogându-l drept un infractor, când, după cum am spus, el nici măcar nu are aceste concepte[1].

Atunci când preotul vine şi vrea să-i arate lui Mersault remuşcarea pe care ar trebui s-o simtă pentru fapta sa, dar şi resemnarea pe care s-o simtă la gândul că va scăpa de toate păcatele acestei lumi şi că are întotdeauna speranța că va fi mântuit dacă-i pare rău pentru ce-a făcut, protagonistul îşi pierde pentru prima dată cumpătul, experimentează pentru prima dată o emoție. Protagonistul şi odată cu el Camus afirmă în fața religiei faptul că doar această viață pământească există şi contează. Acesta este, precum am spus, primul pas, acceptarea absurdității existenței umane şi abținerea de la realizarea saltului religios. Soluția camusiană nu va veni decât în romanul *Ciuma*, în care acceptării solitare gânditorul îi pune-n loc solidaritatea umană.

Faptul că Mersault a luat atitudine în fața preotului dovedeşte că el, în contact cu părerile formate de către ceilalți asupra sa, şi-a dat seama de propriile valori, de propriul său stil de viață, de acceptarea absurdului şi de credința doar în această viață, pământească. Mai înainte în roman ar fi rămas pasiv la insistențele părintelui, aşteptând ca acesta să renunțe singur. Nu numai religia este negată de Mersault, ci şi orice speranță deşartă, rămânând lucid până la capăt şi dându-şi seama că de moartea prin ghilotinare nu poate scăpa:

„M-am întrebat poate de zeci de ori dacă există precedente de condamnați la moarte care să fi scăpat mecanismului implacabil, să fi dispărut înainte de execuție, să fi rupt cordoanele polițiştilor. Îmi reproşam atunci că nu acordasem destulă atenție poveştilor despre execuții. Ar trebui să ne interesăm întotdeauna de aceste probleme. Nu se ştie niciodată ce se poate întâmpla. Ca toată lumea, citisem asemenea relatări prin ziare. Dar existau cu siguranță lucrări de specialitate pe care n-avusesem niciodată curiozitatea să le consult. Acolo, poate, aş fi găsit poveşti cu evadări. Aş fi aflat că, într-un caz cel puțin, roata se oprise, că în această premeditare irezistibilă, întâmplarea şi norocul, o singură dată numai, schimbaseră ceva. O singură dată! Într-un sens, cred că asta mi-ar fi fost de-ajuns. Inima mea ar fi făcut restul. Ziarele vorbeau adesea de o datorie față de societate. Trebuia, după ele, s-o plăteşti. Dar acest lucru nu vorbeşte imaginației. Importanță avea numai o posibilitate de evadare, un salt în afara ritualului implacabil, o încercare irațională care să ofere toate şansele speranței. Firește, speranță înseamnă să fii doborât la colțul unei străzi, în plină goană, şi de un glonț în zbor. Dar gândindu-mă bine la toate, nimic nu-mi îngăduia acest lux, totul mi-l interzicea, mecanismul mă lua iar în stăpânire."[2]

[1] R. Solomon, *Camus – The Stranger. Part II*, *op. cit.*, 23:00-26:00.
[2] A. Camus, *Străinul*, *op. cit.*, p. 89.

Bibliografie:

- Camus, Albert, *Carnete*, RAO International Publishing Company, Bucureşti, 2002.
- Camus, Albert, *Faţa şi reversul. Nunta. Mitul lui Sisif. Omul revoltat. Vara.*, Editura RAO, 2013.
- Camus, Albert, *Străinul. Ciuma. Căderea. Exilul şi împărăţia*, Ed. RAO, 2013.

Alte materiale:

- G. B., Sadler, *Existentialism: Albert Camus, The Myth of Sisyphus (part 1), f.l.*, 2012, găsit în: https://www.youtube.com/watch?v=_js06RG0n3c (13.10.2016).
- Sadler, Gregory B., *Existentialism: Albert Camus,The Myth of Sisyphus (part 3 and end)*, f.l., 2012, găsit în: https://www.youtube.com/watch?v=xsWU68r-VjI (15.10.2016).
- Solomon, Robert C., *Albert Camus – The Stranger. Part I*, în *No Excuses. Existentialism and the Meaning of Life*, The Great Courses, Chantilly (Virginia), 2000.
- Solomon, Robert C., *Camus – The Stranger. Part II*, în *No Excuses. Existentialism and the Meaning of Life*, The Great Courses, Chantilly (Virginia), 2000.